

Główne założenia *Koncepcji urbanistyczno-architektonicznej trasy turystycznej Fortyfikacji Świnoujścia*, stanowiącej część *Koncepcji turystycznego udostępnienia zespołu zabytkowych fortyfikacji w Świnoujściu*¹

Niniejszy artykuł nie przedstawia przebiegu trasy, który zaproponowano w *Koncepcji...*, a jedynie prezentuje główne założenia, które doprowadziły do tej propozycji. W opracowaniu uwzględniono uwarunkowania topograficzne, logikę i funkcjonalność zespołu fortyfikacji, spodziewane grupy docelowe trasy oraz wytyczne prowadzenia szlaków PTTK, co zostaje skrótowo zaprezentowane poniżej. Artykuł ten przekazuje relację z prac nad *Koncepcją...*, nie może być traktowany jako jej streszczenie. Autorzy opracowania zachęcają do zapoznania się z pełnym tekstem *Koncepcji...*, którym dysponuje Wydział Rozwoju Urzędu Miasta -Gminy Świnoujście.

I. Potrzeba trasy turystycznej po fortyfikacjach

Analiza SWOT² Świnoujścia opracowana³ w roku 2002 przez Polską Agencję Rozwoju Turystyki S.A. wskazuje, że: „silne strony Świnoujścia to występowanie unikalnych zabytków (latarnia morska, fortyfikacje), bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe. Do słabych stron należą uboga infrastruktura uzupełniająca: m.in. szlaki turystyczne - rowerowe i piesze. (...) Również drogi nie są w najlepszym stanie, a ilość parkingów jest niewystarczająca”.

Analizując możliwy wpływ otoczenia na Świnoujście PART S.A. stwierdza, że: „szansą dla Świnoujścia jest możliwość pozyskiwania środków unijnych; rośnie zainteresowanie turystyką aktywną. Zbyt małe środki przeznaczane są na rozwój sektora turystycznego. Spada również liczba podróży w Europie. To może stanowić poważne zagrożenie dla regionu.”

Jak podaje PART S.A., głównym celem przyjazdu turystów do Świnoujścia jest turystyka uzdrowiskowa, zdrowotna i wypoczynkowa. Są tu reprezentowane formy turystyki charakterystyczne dla Pomorza Zachodniego, więc turystyka typu słońce–morze–plaża, turystyka krajoznawcza i miejska oraz turystyka weekendowa.

Uznano, że - przy odpowiedniej promocji - istnieje szansa na dalszy rozwój turystyki krajoznawczej i miejskiej. Walory naturalne, jakimi dysponuje Świnoujście są szansą dla rozwoju turystyki ekologiczno-edukacyjnej, natomiast antropogeniczne - turystyki kulturowej i aktywnej. Potrzebna jest dywersyfikacja oferty turystycznej, szczególnie poza sezonem.

PART S.A. wskazała, że słabo rozwinięta sieć szlaków nie wykorzystuje w pełni atrakcyjnych terenów dla wycieczek pieszych w Świnoujściu. Jedyne pieszy szlak turystyczny na terenie Miasta-Gminy Świnoujście⁴ to szlak czerwony.

Wskazano potrzebę wyznaczenia szlaków tematycznych, jak np.: Szlak Orła Bielika, Szlak po wyspie Uznam obejmujący dzielnicę nadmorską, centrum miasta oraz szlak wzdłuż Wybrzeża Władysława IV, Szlak Fortyfikacji, obejmujący zachowane obiekty fortyfikacyjne z okresu I oraz II wojny światowej. Zaproponowano powiązanie i częściowe poprowadzenie ze szlakami turystyki miejskiej i kulturowej ścieżek przeznaczonych do turystyki ekologiczno-edukacyjnej. Wskazano potrzebę stworzenia szlaku rowerowego po fortach Świnoujścia.

Zwrócono uwagę, że wytyczaniu szlaków i ścieżek pieszych oraz rowerowych po najbardziej atrakcyjnych terenach Świnoujścia musi towarzyszyć przygotowanie infrastruktury towarzyszącej. Należy postawić na rozwój szlaków turystycznych i małej architektury w zależności od charakteru terenu, gdzie ma się ona znajdować.

Wśród działań towarzyszących PART S.A. wskazała szansę na przygotowanie i oznaczenie punktów widokowych. Jedną z propozycji działań programu dotyczyła wieży obserwacyjnej baterii Göbena⁵. Zaproponowano zagospodarowanie wieży na bazę dla turystyki ekstremalnej oraz odtworzenie jej pierwotnej, obserwacyjnej funkcji.

Ten pomysł został w pewnym stopniu zrealizowany przez obecnego zarządcę wieży – Nadleśnictwo Międzyzdroje przekształciło ją w dostrzegalnię pożarową. Wieża w chwili obecnej nie jest jednak udostępniona dla ruchu turystycznego.

Tam, gdzie sięgają kompetencje Urzędu Miasta-Gminy, kierunki określone przez PART S.A. są w ciągu ostatnich dwóch lat utrzymane: powstały nowe trasy rowerowe, tworzona jest coraz bardziej różnorodna oferta turystyczna, w tym dla turystów aktywnych. Przedmiotowa koncepcja stanowi pierwszy krok w jednym z ostatnich zrzębów planowanej dywersyfikacji oferty turystycznej Świnoujścia.

II. Metodologia opracowania

W *Koncepcji...*, po przeanalizowaniu funkcji szlaków, wytycznych ich projektowania oraz uwarunkowań topograficznych, zaproponowano wytyczenie kilku nowych pieszych szlaków turystycznych PTTK, które wraz z już istniejącymi elementami infrastruktury turystycznej oraz tablicami informacyjnymi utworzą trasę turystyczną Fortyfikacji Świnoujścia⁶.

Dla celów opracowania rozrózniono:

- **udostępnienie turystyczne** - wszelkie działania zmierzające do turystycznego użytkowania obiektu, w tym w zakresie turystyki pieszej,

udostępnienie wnętrza - element udostępnienia turystycznego, umożliwiający turystom wejście do obiektu,

trasa turystyczna - element udostępnienia turystycznego, regulujący dotarcie do obiektu,

szlak turystyczny PTTK - element trasy turystycznej, droga dotarcia do obiektów, spełniająca kryteria *Instrukcji znakowania szlaków PTTK*⁷.

Funkcje tras i szlaków turystycznych

Funkcją trasy turystycznej Fortyfikacji Świnoujścia jest udostępnienie przedmiotowych obiektów szerszemu gronu – turystom, którzy bez niej nie trafiliby do omawianych obiektów oraz uświadomienie im powiązań między obiektami. Turyści korzystający z trasy powinni nabyć odpowiednią wiedzę, m.in. za pośrednictwem dzierżawców obiektów, dzięki tablicom informacyjnym czy z materiałów promocyjnych.

Planując trasę turystyczną uznano jej podstawowe funkcje: krajoznawczą, turystyczną i rekreacyjną. Aby być atrakcyjną, trasa tematyczna Fortyfikacji Świnoujścia musi jeszcze pełnić następujące funkcje:

Funkcja łącznikowa: fizyczne połączenie logicznej całości: obiektów, które powstały jako elementy spójnego systemu i pełniły uzupełniające się role; dziś, kiedy obiekty te nie są już

używane zgodnie z przeznaczeniem, nie jest łatwo je ze sobą skojarzyć, co szczególnie utrudniają duże odległości między nimi.

Funkcja dydaktyczna: uświadomienie turystom połączeń między obiektami, przekazanie im ogólnej wiedzy o umocnieniach i sztuce fortyfikacji, o historii miasta Świnoujście i jego twierdzy, oraz pokazanie turystom, z jakimi odległościami miano do czynienia w działaniach wojennych (np. obszar dyslokacji jednostek, zasięg dział, rozmiary i zasięg radarów).

Funkcja adaptacyjna: umożliwienie różnym grupom turystów poznania tematu szlaku przy najbardziej im odpowiadającej formie turystyki.

Funkcja aktywizująca: zachęcenie turystów grup mniej aktywnych do próbowania form dla aktywnych turystów, przy zachowaniu charakteru i tematu znanej im już trasy.

Funkcja promocyjna – wypromowanie Świnoujścia jako miasta o ambitniejszej ofercie turystycznej i kulturalnej, niż plaża i morze; kurortu, który rósł obok Twierdzy Morskiej, czynnie uczestniczącej w dziejach XIX i XX-wiecznej Europy.

Wytyczne przyjęte przy projektowaniu trasy i jej szlaków

Projektując trasę i szlaki składające się na trasę Fortyfikacji Świnoujścia przyjęto następujące wytyczne:

Szlak musi być atrakcyjny dla turysty pieszego: w wyborze dróg łączących ze sobą obiekty, stosuje się prymat atrakcyjności i wygody dla turysty pieszego. Droga o utwardzonej nawierzchni zostanie wybrana tylko w ostateczności. Jeżeli wybór atrakcyjniejszej ścieżki oznacza nadkładanie drogi, należy je uznać za potrzebne.

Szlak musi spełniać wymagania *Instrukcji znakowania szlaków PTTK*⁸: szczególnie omija się niepotrzebne przejścia tras drogą asfaltową lub długi przebieg szlaku z innym. Wprowadza to pewne ograniczenia przebiegu szlaków, pozwalając jednak dogodnie dopasować je do istniejącej sieci szlaków i umożliwiając jej dalszą logiczną rozbudowę w regionie.

Szlak musi uzupełniać się z innymi szlakami w sieci: szlak tematyczny należy włączyć do sieci szlaków turystycznych PTTK na tyle, na ile ułatwi to orientację i wygodę turysty, tak aby nie zatrzeć charakteru szlaku. Podstawowe funkcje szlaków turystycznych spełniają wszystkie szlaki w sieci łącznie. Nie jest zasadne prowadzenie szlaku tematycznego tam, gdzie pełniłby on te funkcje, które mógłby pełnić dowolny inny szlak.

Sieć szlaków powinna pozostawić możliwość tworzenia innych tras: należy uwzględnić obecność obiektów podobnych do przedmiotowych, a nieujętych w zleceniu lub leżących poza obszarem opracowania. Trasa powinna pozostać otwarta na inne udostępnione lub jeszcze nieudostępnione obiekty pomilitarne w regionie, związane historią z przedmiotowymi obiektami.

Trasa powinna ukazywać logikę i funkcjonowanie twierdzy i umocnień: szlaki Fortyfikacji Świnoujścia powinny odtwarzać spójny organizm twierdzy, ukazując filozofię obronności, która doprowadziła do powstania przedmiotowych obiektów. Należy traktować zespoły fortów ujścia Świny jako łączny węzeł.

Odcinki trasy powinny być zróżnicowane: szlaki należy zbudować w odcinkach, możliwie różnych i przeznaczonych dla innych form turystyki, stanowiących tym samym szeroką paletę ofert jednego produktu. Różne fragmenty szlaków mogą pełnić odmienne, uzupełniające się funkcje. Dla każdego rodzaju terenu powinno się wyróżnić pierwszorzędny segment turysty.

Trasa nie powinna mieć spójnej małej architektury: nie należy rozstrzygać całościowo kwestii małej architektury trasy, ze względu na zróżnicowanie topograficzne terenu, złożenie trasy z różnych szlaków, podział szlaków na odcinki, a przede wszystkim możliwe zróżnicowanie sposobów wykorzystania przedmiotowych obiektów⁹.

III. Uwarunkowania topograficzne i funkcjonalne

Topografia i obecna infrastruktura komunikacyjna omawianego terenu

Miasto Świnoujście położone jest na wyspach - jego główna część, centrum, dzielnice mieszkalne, dzielnica nadmorska, plaże znajdują się na lewym brzegu Świny - na wyspie Uznam. Zurbanizowana niegdyś prawobrzeżna część miasta, leżąca na wyspie Wolin, uległa zniszczeniu przy budowie Świnoportu w latach 70. Zburzono Twierdzę Portową, stadion, z map zniknęło nadmorskie osiedle Chorzelin¹⁰ (niem. Osternothafen). Dziś całe prawobrzeże określa się nazwą Warszów (niem. Ostswine) a jego życie skupia się wokół węzła komunikacyjnego: wschód - do Szczecina i Gdańska (kolej i drogi), zachód - do centrum miasta, południe - do Ognicy i Karsibora, północ - do Danii i Szwecji (żegluga bałtycka).

Wyspy Wolin i Uznam nie mają stałego połączenia. Łączą je dwie przeprawy promowe. Położona na północy tzw. „mała przeprawa” jest z reguły dostępna jedynie dla mieszkańców Świnoujścia, którzy korzystają z niej w podróżach służbowych. Przeprawa „duża” zlokalizowana jest na południe od pierwszej. Prowadzi okrężnie i kierowani są na nią przyjezdni. Na północ od „dużej przeprawy” planowana jest budowa tunelu drogowego pod Kanałem Mielińskim i Świną.¹¹ Jedyne turystyczny szlak pieszy biegnący przez teren Miasta-Gminy, szlak czerwony, prowadzi na omawianym terenie z kierunku Międzyzdrojów przez Przytór i Ognicę, „małą przeprawą” do miasta, gdzie przechodząc przez Zachodni Kompleks Forteczny biegnie wzdłuż morza do przejścia granicznego z Republiką Federalną Niemiec¹².

Dostępność obiektów a logika systemu umocnień ujścia Świny

By zbadać skomunikowanie obiektów ze sobą, omówiono je w *Koncepcji...* według kryteriów topograficznych i funkcjonalnych. Dla potrzeb ruchu turystycznego kluczowe znaczenie mają uwarunkowania topograficzne. W przypadku szlaku tematycznego nie bez znaczenia pozostaje jednak aspekt funkcjonalny - logika powstawania obiektów i funkcji, które miały spełniać.

Główną barierą topograficzną na omawianym terenie jest cieśnina Świny. Dzieli omawiany teren na dwa obszary - wyspy Uznam i wyspy Wolin. Ten naturalny podział zamazuje równocześnie historyczne funkcje zespołu obiektów fortecznych i umocnień. Wspólny system obronny obu wysp integrował bowiem obszary leżące po przeciwnych stronach Świny. Najbardziej jest to widoczne u ujścia Świny, które fortyfikują XIX-wieczne forty nowopruskie. Baterie przeciwlotnicze z czasów II wojny światowej rozrzucone są na większym terenie wokół miasta i portu. Uwidacznia to różnicę w funkcjach zespołów obiektów: obrony miasta, portu i ujścia Świny od strony morza oraz pozostałej obrony.

Badając dostępność i skomunikowanie obiektów, obszar Miasta-Gminy podzielono na strefy, według kryteriów topografii i funkcjonalności. Dwie leżące po przeciwnych stronach Świny strefy północne, pokrywają teren Twierdzy Świnoujście, czyli kompleksy obiektów zbudowanych w XIX wieku i przed I wojną światową. Bardziej rozległe strefy południowe pokazują, jak arena działań wojennych rozszerzyła się przed II wojną światową. Badając skomunikowanie wyróżniono infrastrukturę i połączenia między obiektami w danej strefie oraz infrastrukturę i połączenia między strefami obiektów¹³.

IV. Spójność i jednorodność trasy

W *Koncepcji...* rozpatrzono istniejące pomysły i możliwe warianty przebiegu szlaków, kierując się zasadami tyczenia szlaków turystycznych PTTK, uznanymi w opracowaniu funkcjami trasy i szlaku oraz przyjętymi wytycznymi ich prowadzenia.

Nowe szlaki na omawianym terenie powinno się włączać do szlaku czerwonego, tworząc węzły szlaków. Powinny to być miejsca uczęszczane przez turystów i mieszkańców, tętniące życiem, funkcjonujące jako węzły komunikacyjne lub łatwo dostępne z węzłów.

Tyczeniu szlaku turystycznego powinny towarzyszyć prace nad konsolidacją i promocją lokalnego produktu turystycznego.¹⁴

W trasie turystycznej nie ujęto obiektów, do których wytyczenie szlaku turystycznego w chwili obecnej stanowiłoby problem, czy do których dojście zmieniałoby spójny charakter trasy. Nie oznacza to jednak wyłączenia ich z sieci szlaków turystycznych, a przeciwnie, konieczność ujęcia ich w tej sieci, z innego klucza niż forteczny albo w późniejszym czasie.¹⁵

Potencjał turystyczny miejsc nieujętych w *Koncepcji...* trasą turystyczną może zostać wykorzystany pod warunkiem przygotowania infrastruktury towarzyszącej lub odpowiednich zmian w planie miejscowym.

Ze względu na potrzebę promocji trasy i odpowiedniej obsługi ruchu turystycznego zaproponowano jednak włączenie do szlaku miejsc w mieście wciąż nie objętych siecią szlaków PTTK, tam gdzie nie prowadzi to do rozmycia charakteru szlaku, a dodatkowo może go spopularyzować.¹⁶

V. Różnorodność trasy i jej podział na odcinki

Omawiany teren charakteryzuje zróżnicowanie pod względem dostępności, stopnia zurbanizowania jak i przygotowania infrastruktury. Różne są także grupy potencjalnych odbiorców trasy. Oba te zróżnicowania można wykorzystać, zgodnie z jedną z wytycznych przyjętych w *Koncepcji...*

Forty XIX-wieczne są dostępne z głównych węzłów komunikacyjnych, choć w obu przypadkach dostęp do nich z centrum jest różny. Istnieje potrzeba ukazania turystom obiektów, które nie mają dzierżawców, a stanowią bezpośrednie otoczenie obiektów dzierżawionych.

Przekształcenia dokonane przy budowie Świnouportu w latach 70. odróżniły wolińską stronę wcześniejszej Twierdzy Świnoujście od fortyfikacji zachodniej strony cieśniny. Choć zamazało to czytelność zasad, według których budowano umocnienia ujścia Świny, zaistniałe zróżnicowanie można dziś wykorzystać w celu optymalizacji ruchu turystycznego.

Trasa turystyczna Fortyfikacji Świnoujścia może wykorzystać naturalne zachowania turystów. Szlak prowadzący do Zachodniego Kompleksu Fortecznego może być ciekawym, alternatywnym dla głównych dróg, sposobem dojścia do fortów, podczas którego turysta może odkryć obiekty dotąd nieznanne lub nieuznane za ciekawe. Turysta chętnie wybierze ten szlak spośród miejskich tras podobnej długości.

Taki szlak nie mógłby biec analogicznie po drugim brzegu Świny: łącząc Warszów z Fortem Wschodnim. Pokrywałby się z jedyną drogą do obiektu, która, jako nieatrakcyjna dla turysty pieszego, pokonywana jest najczęściej samochodem. Na Wolinie szlaki powinny więc raczej rozchodzić się od miejsca centralnego, do którego turysta może dojechać. Priorytetem powinno być w tym miejscu piesze skomunikowanie Fortu Wschodniego z okolicznymi obiektami, a nie poszczególnych obiektów z centrum miasta – inaczej niż na Uznamie.

Trzecia forma szlaku to wypad za miasto i skupiska człowieka, atrakcja sama w sobie, ale tylko dla nielicznych, albo atrakcja będąca kolejnym etapem, dla tych, którym spodobała się trasa¹⁷.

Wymienione wyżej formy szlaków odpowiadają naturalnym zachowaniom grup turystów¹⁸ - szlak wiodący do Zachodniego Kompleksu Fortecznego - kuracjuszy i turystów zdrowotnych, szlak rozchodzący się z Fortu Wschodniego - turystów kulturowych i edukacyjnych (często podróżujących w grupach), szlak leśny - turystów ekologicznych i aktywnych. Formą dla turystów pozostających w mieście – kuracjuszy i turystów zdrowotnych może być szlak spacerowy w części miejskiej. Turystom kulturowym i edukacyjnym zaproponować można ścieżkę dydaktyczną, poprowadzoną według chronologii obiektów¹⁹.

Właściwy będzie podział trasy na odcinki i nadanie każdemu z nich głównych funkcji, np. edukacyjnej czy spacerowej. Odcinki przystosowane do potrzeb konkretnych grup turystów powinny wprowadzić ich do tematu trasy i zachęcić zarazem do poznawania innych odcinków trasy. Trasa ani jej odcinki nie muszą być polecane wszystkim grupom turystów.

VI. Miejsce odcinków trasy w sieci szlaków PTTK

Analizując istniejącą sieć szlaków PTTK stwierdzono, że:

- omawiany obszar jest już połączony ze szlakami sąsiednich gmin za pośrednictwem czerwonego szlaku,
- bateria Przytór leży w pobliżu szlaku czerwonego, łączącego jej bezpośrednie otoczenie z Międzydrojami i „małą” przeprawą promową,
- jedna czwarta przedmiotowych obiektów (Zachodni Kompleks Forteczny) jest już ujęta w sieć szlaków PTTK, szlakiem czerwonym,
- Zachodni Kompleks Forteczny połączony jest tym samym z „małą przeprawą”,
- Fort Wschodni z „małą” przeprawą promową może połączyć postulowane przez Oddział Morski PTTK w Świnoujściu przedłużenie szlaku niebieskiego²⁰,
- istnieją więc elementy możliwej trasy okrężnej, biegnącej po obu przeprawach promowych: odcinek szlaku czerwonego między Ognicą a „małą przeprawą” oraz proponowany szlak niebieski z Międzydrojów do „małej przeprawy”,
- w okresie letnim istnieje bezpośrednie połączenie szlaku czerwonego z otoczeniem Fortu Wschodniego, przeprawa pasażerska - tramwaje wodne.

Oznacza to, że **wiele postulowanych w *Koncepcji...* rozwiązań nie potrzebuje wytyczenia nowych szlaków a istniejąca infrastruktura może zacząć pełnić nowe funkcje przy nieznacznym uzupełnieniu**. Już dziś można wykorzystać i promować istniejące sposoby dotarcia do przedmiotowych obiektów. Dalsze obiekty można udostępnić turystycznie już nawet niewielką jednokilometrową korektą przebiegu szlaku czerwonego na odcinku między stawą „Młyny” a promenadą.

W *Koncepcji...* zaproponowano zbudowanie trasy turystycznej w dwóch etapach, najpierw poprzez uzupełnienie sieci szlaków PTTK a następnie promocję wybranych odcinków szlaków wśród grup turystów – jako zróżnicowanej oferty jednej trasy: „Fortyfikacje Świnoujścia”.

VII. Uwagi końcowe

Podczas gdy drogami dojścia do przepraw promowych są lub mogą być inne szlaki, szlak forteczny winien podkreślać spójność i charakter Twierdzy Świnoujście. Niestety jest to trudne, ze względu na brak stałego połączenia pasażerskiego między Fortem Wschodnim a Zachodnim Kompleksem Fortecznym. Trasa nie może zostać przeprowadzona między nimi w formie jednego szlaku PTTK.²¹ Dopiero wprowadzenie połączenia wodnego pozwoliłoby na przeprowadzenie jednego szlaku między fortami. Należy o to zabiegać, tak by obie części Twierdzy Świnoujście zintegrowane zostały także rzeczywistym ruchem turystycznym, a nie li tylko wspólnym dziedzictwem historycznym.

Bezpośrednie połączenie pasażerskie lewo- i prawobrzeżnej części Twierdzy Świnoujście przyczyniłoby się także do wzmożenia ruchu turystycznego po obu stronach.

Wśród działań towarzyszących promocji i popularyzacji trasy należy zadbać o ujęcie większej ilości przedmiotowych obiektów w Regulaminie Odznaki PTTK "Szlakiem Fortyfikacji i Podziemi", wprowadzonej w 2003 r.²² W regulaminie na liście obiektów militarnych znajdują się trzy obiekty z omawianego terenu: „schrony baterii nadbrzeżnej i przeciwdesantowej”, „rejon Baterii Göbena” oraz „pruskie forty artyleryjskie”. Wszystkie zakwalifikowane są w kategorii FS (Forty/Schrony)²³, żaden z obiektów Twierdzy Świnoujście i Fortyfikacji Świnoujścia nie ma w regulaminie odznaki statusu twierdzy.²⁴

Wprowadzenie do użycia pojęcia „Twierdza Świnoujście” jest jednym z postulatów *Koncepcji turystycznego udostępnienia zespołu zabytkowych fortyfikacji w Świnoujściu*²⁵.

Bibliografia:

- Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A. *Program rozwoju produktu turystycznego oraz kreacji marki Miasta Świnoujście* Warszawa 2002 [1]
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze *Instrukcja znakowania szlaków PTTK* [2]
PPE-MXL4 *Koncepcja turystycznego udostępnienia zespołu zabytkowych fortyfikacji w Świnoujściu* Szczecin 2004 [3]

PPE-MXL4 *Koncepcja rewaloryzacji Świnoujskiego Rejonu Umocnionego Szczecin 2004* [4]

PPE-MXL4 *Kwerenda archiwalna Fortyfikacji Świnoujścia Szczecin, 2004* [5]

mgr-inż. Wiesław Rusak, PTTK Oddział Morski w Świnoujściu *Projekt sieci szlaków turystycznych wysp Wolin i Uznam Świnoujście 2004* [6]

¹ Podstawą niniejszego opracowania jest Umowa Nr WRM/342/11/2004 z dnia 6.04.2004, z aneksem z dnia 10.05.2004, w której Gmina-Miasto Świnoujście zleca konsorcjum PPE-MXL4 (firmy PauloPost engineering doradcy komunikacji i MXL4 – architekci) wykonanie *Koncepcji turystycznego udostępnienia zespołu zabytkowych fortyfikacji w Świnoujściu*. W jej ramach *Koncepcję urbanistyczno-architektoniczną trasy turystycznej Fortyfikacji Świnoujścia* opracowali: mgr-inż. Rafał Tabaczek, BA Michał Borun, BSc Aleksandra Geniusz, BA Przemysław Chabros, Marta Mużyło, Marcin Królikowski, kwiecień – czerwiec 2004. *Koncepcja...* objęła następujące obiekty: 1. Bateria Mars, 2. Bateria Henningen, 3. Podstawy Radarów Würzburg-Olbrzym, 4. Bateria Parkowa, 5. Bateria Zachodnia, 6. Wieża Obserwacyjna, 7. Laboratorium (duże), 8. Prochownia, 9. Remiza Artyleryjska, 10. Brama Zachodniego Kompleksu Fortecznego, 11. Fort Anioła, 12. Bateria Leśna, 13. Schron dalmierza Baterii Leśnej, 14. Bateria Brzegowa, 15. Bateria Wschodnia, 16. Bateria Warszów, 17. Wieża obserwacyjna Baterii Göbena, 18. Batalionowy Rejon Umocniony, 19. Bateria Göbena, 20. Bateria Przytór, 21. Basen U-botów, 22. Bateria Mielin, 23. Schron 432 / przeciwiatomowy.

² Przez analizę SWOT rozumie się zestawienie silnych i słabych stron analizowanego przedmiotu oraz towarzyszących mu możliwych wpływów zewnętrznych, stanowiących dla niego potencjalne szanse i zagrożenia. Nazwa jest akronimem angielskich słów: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (Silne strony, słabości, szanse, zagrożenia).

³ [1]

⁴ Przez województwo zachodniopomorskie prowadzi 81, z czego po wyspach Wolin i Uznam biegnie 9 z nich.

⁵ PART S.A. stosuje w opracowaniu zwyczajową nazwę „Dzwon”

⁶ Niniejszy tekst zajmuje się tylko wybranym aspektem połączenia przedmiotowych obiektów szlakami PTTK

⁷ [2]

⁸ Jest to jeden z punktów Umowy zawartej przez Wykonawcę ze Zleceniodawcą. W szczególności oznacza to, że szlak powinien m.in.: zaczynać się i kończyć w punktach węzłowych szlaków, przy obiektach PTTK lub przy przystankach, stacjach komunikacji zbiorowej; w dużym mieście powinny to być przystanki końcowe, a wyjątkowo pośrednie, w małej miejscowości wszystkie szlaki powinny się zbiegać w jednym miejscu. Szlak powinien prowadzić istniejącymi ścieżkami o nieutwardzonej nawierzchni; w uzasadnionych wypadkach możliwe jest poprowadzenie szlaku po drodze utwardzonej na odcinku do 5 km. Szlak musi przebiegać w sposób logiczny, bez niepotrzebnego nakładu drogi i krążenia. Szlak nie powinien prowadzić wspólnie z innym szlakiem na odcinku dłuższym niż 3 km ani przebiegać w niewielkiej odległości od szlaku tego samego koloru, rozwidlać się lub krzyżować z nim. Należy unikać prowadzenia szlaków w miejscach niebezpiecznych; szlaki prowadzone przez tereny niebezpieczne mogą nie być dostępne w każdej porze roku. [2]

⁹ W projektowaniu małej architektury w pobliżu przedmiotowych obiektów należy stosować się do wytycznych *Koncepcji rewaloryzacji Świnoujskiego Rejonu Umocnionego* [4]

¹⁰ W *Koncepcji...* proponuje się wprowadzenie tej nazwy do użytku; patrz także [5]

¹¹ zgodnie z *Miejscowym Planem Ogólnym Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Świnoujścia*

¹² szlak czerwony jest fragmentem Międzynarodowego Szlaku Turystycznego E9, który na długości około 5000 km biegnie od Atlantyku poprzez wybrzeża Morza Północnego do Bałtyku (obwód kaliningradzki, Rosja)

¹³ Dostępność komunikacyjną poszczególnych obiektów omówiono osobno w *Koncepcji rewaloryzacji Świnoujskiego Rejonu Umocnionego* [4]

¹⁴ Przy adaptacji obiektów oraz przygotowaniu miejsc parkingowych i małej architektury w ich pobliżu należy bezwzględnie stosować zalecenia *Koncepcji rewaloryzacji Świnoujskiego Rejonu Umocnionego* [4]

¹⁵ W *Koncepcji...* wskazano możliwość stworzenia innych tras turystycznych: trasę biegnącą po kilkunastu bateriach przeciwnicznych Świnoujścia - ujmująca także te, które znajdują się na terenie sąsiednich gmin Międzyzdroje i Ahlbeck, szlak po Batalionowych Rejonach Umocnionych - projekt przejścia wybrzeża Bałtyku dawnymi umocnieniami obronnymi z okresu zimniej wojny oraz pieszy szlak ze Świnoujścia do Karsibora, który mógłby mieć charakter ekologiczny (co wynika z opracowania PART S.A. [1])

¹⁶ czyli w mieście: w trasie ujęto: planowany dworzec kolejki uzdrowskiej UBB, Urząd Miasta-Gminy, ruiny wieży kościoła Marcina Lutra i siedziba Oddziału Morskiego PTTK. Na jeden z węzłów szlaków trasy proponuje się „Schron 1942”, który ze względu na swój charakter i lokalizację jest wymiennym miejscem by promować trasę i zachęcać turystów do przejścia szlaku. Schron, funkcjonujący jako izba atrakcji Świnoujścia może prezentować wiele informacji, których nie będzie można przedstawić na trasie. Możliwe, że wielu turystów, którzy odwiedzą schron, leżący w centrum miasta, dopiero tutaj dowie się o istniejących w Świnoujściu fortyfikacjach i umocnieniach.

¹⁷ Rozszerzenie oferty dla turystów aktywnych jest jednym z założeń programu rozwoju turystyki w Świnoujściu. Działania te wpisują się w priorytet „Rozwój oferty produktów turystyki aktywnej, ekologicznej oraz niezbędnej infrastruktury” [1]

¹⁸ Segmenty turystów w Świnoujściu: kuracjusze, ze skierowań i pełnopłatni, rodzina, turyści przygraniczni, edukacja, turyści objazdowi/tranzytowi, turyści aktywni, turyści zdrowotni, turyści kulturowi, turyści ekologiczni. [1]

¹⁹ Taki przebieg trasy proponuje dzierżawca Fortu Wschodniego, Piotr Piwowarczyk z Towarzystwa Naukowego im. Karola Estreichera

²⁰ W kontekście prac nad Strategią Rozwoju Miasta Świnoujścia” Oddział Morski PTTK w Świnoujściu przygotował koncepcję, która zakłada przedłużenie niebieskiego szlaku z Międzyzdrojów do Świnoujścia. Biegnący po wyspie Wolin szlak niebieski miałby nie kończyć się w Międzyzdrojach, a prowadzić dalej plażą do Fortu Wschodniego i latarni morskiej, a stamtąd dochodzić do „małej” przeprawy promowej [6] s. 5

²¹ Dopóki go jednak nie ma, trasa turystyczna po fortyfikacjach musi składać się z kilku szlaków o różnych kolorach. [2]

²² Serwis internetowy PTTK: www.pttk.pl/pttk/przepisy/index.php?co=ro_fort

²³ Obiekty sklasyfikowane są w regulaminie odznaki na: Twierdze, Forty/Schrony, Linie Umocnień, Muzea Wojskowe oraz Turystyczne trasy podziemne. Odznaka ma trzy stopnie, dla których zdobycia wymagane jest odwiedzenie określonej ilości obiektów danego typu. Na odznakę brązową należy m.in. odwiedzić 5 obiektów typu FS.

²⁴ Regulamin w spisie obiektów wymienia jedną twierdzę w województwie zachodniopomorskim: Kołobrzeg.

²⁵ [3]